

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»**

Кафедра філософії

**КОМПЛЕКС НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДИСЦИПЛІНИ**

**СВІТОГЛЯДНІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ ОСНОВИ
НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

рівень вищої освіти	<u>третій (освітньо-науковий)</u> перший (бакалаврський) / другий (магістерський) / третій (освітньо-науковий)
галузь знань	<u>для усіх галузей знань</u>
спеціальність	<u>для усіх спеціальностей</u>
освітня програма	<u>для усіх програм</u>
вид дисципліни	<u>спеціальна (фахова) підготовка, обов'язкова</u> (загальна підготовка / професійна підготовка; обов'язкова/вибіркова)
форма навчання	<u>очна, заочна</u>

Харків – 2024 рік

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ЛЕКЦІЙ

План лекцій

Тема 1-2. Світогляд як основа індивідуального та соціального життя людини. Онтологічні аспекти сучасного наукового знання.

1. Поняття світогляду, його структура. Історичні типи, їх особливості. Співвідношення філософського, наукового та релігійного типів світогляду.
2. Філософія як системне уявлення про світ та базова раціональна форма світорозуміння. Функції філософії. Місце і роль філософії в житті людини та суспільства.
3. Життєві корені та філософський зміст проблеми буття. Протиріччя між системним мисленням людини та змінюваністю навколишнього світу. Проблема «інваріантів» у філософії та науці.
4. Буття як філософський «інваріант». Буття та мислення: проблема кореляції між поняттями та реальністю, яку вони відображають. Основні форми буття.
5. Онтологічні категорії науки: матерія, простір, час. Формування науково-філософського поняття матерії. Сучасні наукові уявлення про структурну організацію матерії. Аналіз способу існування матерії.

Тема 2-3. Онтологічні аспекти сучасного наукового знання. Проблема свідомості у філософії та науці.

1. Співвідношення руху та спокою. Філософський зміст поняття „руху”. Класифікація форм руху матерії. Сутність механіцизму та енергетизму у філософії. Дві концепції простору та часу: субстанційна (І. Ньютон) та реляційна (А. Ейнштейн) та спільність і відмінність форм існування матерії – простору і часу у цих концепціях.
2. Свідомість, філософський аналіз. Свідомість як вищий рівень духовної активності людини, ідеальне відтворення дійсності.
3. Проблема свідомості в історії філософії. Наука та сучасна філософія про свідомість. Свідоме та безсвідоме: від Фрейда до Ст. Гроффа.
4. Свідомість та мова. Основні функції мови: комунікативна, регулююча, програмуюча. Структура свідомості. Права та ліва півкулі та їх морфологічно-функціональні особливості. Тілесно-перцептивна, логіко-понятійна, емоційно-афективна та ціннісна складові в структурі свідомості.
5. Штучний інтелект та свідомість. Роботи: філософія самозбереження та допомоги людям, філософія дружнього інтелекту, філософія влади, наноботи та науково-технічний прогрес.
6. Мова та смисли (Гусерль, Вітгенштейн). Інформація та свідомість. Ознаки та визначення інформації. Роль інформації у розбудові моделі реальності.

Тема 4-5. Теорії розвитку та формування інструментарію філософсько-наукового мислення. Гносеологічні та епістемологічні проблеми сучасної науки.

1. Проблема використання понять в філософії та науці як обов'язково-нормативна процедура. Історичні умови звернення філософії до дефініцій (понять) (Сократ, Платон, Аристотель). Проблема фундаментальності понять у період формування науки Нового часу: тотожність науковості з науковою раціональністю (Кант).

2. Діалектика як вчення, теорія та метод. Принципи діалектичного мислення Діалектичні категорії, їх застосування в законах діалектики (Гегель, Маркс, Енгельс). Системний підхід та теорія систем в дослідженні природи з боку філософії та науки.

3. Теорія складних систем про не лінійну причинність природних систем. Складні системи та еволюція матерії. Складні системи та еволюція життя.

4. Проблема порядку в філософії. Теорія самоорганізації як міждисциплінарна стратегія дослідження природних процесів. Синергетична парадигма як вчення про самоорганізацію та саморозвиток. Принципи синергетики як евристична схема для розбудови моделей нелінійних складних систем в природознавстві та гуманітарних науках

5. Розвиток та еволюція в контексті глобального еволюціонізму. Теоретичні підґрунтя та принципи глобального еволюціонізму. Антропний принцип. Основний категоріальний інструментарій глобального еволюціонізму. Еволюційний розвиток та формування сучасної природничої картини світу в глобальному еволюціонізмі.

6. Пізнавальне ставлення людини до світу: гносеологія та епістемологія. Основні функції гносеології. Знання як центральна категорія гносеології. Специфіка знання. Феномен інформації в структурі пізнання. Співвідношення знання та інформації.

7. Суб'єкт та об'єкт пізнання. Моделі суб'єкт-об'єктної взаємодії. Основні теоретико-пізнавальні стратегії. Конструктивно-пізнавальні доктрини. Песимістичні доктрини. Функції пізнавальної діяльності. Інтерпретація в природничих науках. Інтерпретація в соціальних та гуманітарних науках. Процедура інтерпретації.

8. Пізнання як відображення і діяльність. Ступені пізнання: чуттєва та раціональна, їх форми (загальна характеристика). Практика, її роль та місце в пізнанні. Форми практики.

9. Істина. Загальна характеристика. Істина та раціональність. Сучасні концепції істини. Некласична та постнекласична трактовки істини раціональності.

Тема 6. Методологічні проблеми сучасної науки.

1. Донаукові типи пізнання. Зачатки наукових знань в історії культури. Ненаукове, квазінаукове знання. Проблема демаркації як питання пошуку критерію

науковості та визначення меж науки в позитивістській традиції. Принцип верифікації та його критика. Принцип фальсифікації К. Поппера.

2. Виникнення науки і основні стадії її історичної еволюції. Динаміка науки як кумулятивний (накопичувальний) та антикумулятивний процес. Соціально-культурна реконструкція розвитку наукового знання та теорія наукових революцій Т. Куна. Рост наукового знання в концепції К. Поппера. Методологія дослідницьких програм І. Лакатоса та еволюційна модель розвитку науки С. Тулміна.

3. Наука як соціальний інститут. Вивчення соціальних факторів генерації наукової діяльності. Соціальний інститут науки як система установ та обґрунтування ціннісної складової науки.

4. Філософія науки. Спеціальні розділи філософії науки. Оригінальні концепції в філософії науці: виявлення ролі ті значущості науки, характеристик когнітивної, теоретичної діяльності. Когерентний підхід, анархізм, науковий реалізм та його основні принципи

5. Особливості сучасного етапу розвитку науки, сучасні процеси диференціації та інтеграції наук; технізація. Трансдисциплінарні дослідження, формування нових напрямів на стику різних дисциплін.

6. Філософські основи методології наукового дослідження. Буденне, стихійно-емпіричне пізнання та наукове. Системність та структурність наукового дослідження. Методологія як тип раціонально-рефлексивної свідомості та як система принципів наукового дослідження.

7. Логіка процесу наукового дослідження. Встановлення факту як необхідна умова наукового дослідження. Вимоги до наукової гіпотези та її розвиток. Формулювання наукової проблеми. Наукова теорія та її складна структура. Вимоги до наукової теорії К. Поппера.

8. Науково-дослідна робота та створення нової техніки і технологій. Інноваційні технології. Цілі та завдання фундаментальних та прикладних досліджень. Види наукових досліджень.

Тема 7-8. Соціальні трансформації та їх вплив на розвиток науки та техніки. Філософія глобальності. Антропологічні засади науки та техніки.

1. Поняття предмету соціальної філософії: «соціальне» та «соціальна реальність». «Діяльність людей» та «суспільні відносини» як субстанційні категорії соціальної реальності (Аристотель, Гегель, Маркс). Суспільство як об'єкт філософського аналізу.

2. Формаційний (Маркс, Енгельс) та цивілізаційний підходи (Данілевський, Шпенглер, Тойнбі) у дослідженні суспільства. Сучасне розуміння цивілізації: від космоцентричної до антропологічної цивілізації. Концепції постіндустріального та інформаційного суспільства та їх недоліки.

3. Сфери суспільства. Матеріально-економічна сфера. Соціальна сфера: види соціальних спільнот. Політична сфера. Поняття «політичного життя

суспільства». Громадянське та політичне суспільство. Духовна сфера: цінності, освіта, наука.

4. Соціальна роль техніки та технологій в історичному процесі. Багатозначність розуміння техніки. Зв'язок техніки та технологій з наукою. Наука, техніка, технологія як умови розвитку суспільства. Техніко-технологічні основи становлення інформаційного суспільства.

5. Глобалізація. Виміри глобалізації. Техносфера як глобальне середовище. Техносфера як міра раціоналізації природного світу. Суспільство і глобальні проблеми. Комплексний характер глобальних проблем. Глобальні кризи та пошуки нових цінностей техногенної цивілізації.

6. Проблема людини в історії західноєвропейської думки та її вплив на розвиток науки. Філософсько-антропологічні концепції ХХ століття. Розуміння людини у постструктуралізмі та постмодерні.

7. Проблема походження людини. Теорія антропосоціогенезу; питання про співвідношення біологічного та соціального в людині. Людина, індивід, індивідуальність, особистість; проблема соціалізації.

8. Сенс людського буття, проблема свободи і самотності. Свобода та відповідальність як атрибутивні характеристики людини. Сенс життя як інтегральна характеристика людського буття. Проблема трансгуманізму.

Рекомендована література

1. Бичко А.К., Бичко І.В., Табачковський В.Г., Ярошовець В.І. Філософія. – К.: ЦУЛ, 2010. – 648 с.
2. Пілюшенко В.Л., Шкрабак І.В., Славенко Е. І. Наукове дослідження: організація, методологія, інформаційне забезпечення: Навчальний посібник. – К.: Лібра, 2004.
3. Dusek V. Philosophy of Technology: An Introduction, Wiley-Blackwell, 2006.
4. Владленова І.В. Філософські проблеми фізики у світлі розвитку нанотехнологій: навч.-метод. посіб. Х.: НТУ «ХП», 2010.
5. Габермас Ю. Філософський дискурс сучасності. – К., 1998.
6. Горкгаймер М. Критика інструментального розуму. К. : ППС, 2002, 2006. 282 с.
7. Гринів О. Історія філософії. Курс лекцій для аспірантів. – Львів, 2015. – 559 с.
8. Дахній А. Нариси історії західної філософії ХІХ-ХХ ст.: навч. посібник / Андрій Дахній. - Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. - 488 с.
9. Дольська О.О. Філософія сучасного суспільства. – НТУ «ХП», 2011.
10. Дольська О. О., Годзь Н.Б., Городиська О.М., Дишкант Т.М., Тагліна Ю.С. Багатовимірність людини та культури у сучасних філософських ландшафтах. Монографія. – Харків: 2021.
11. Історія філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології. Навчальний посібник зі словником. – 4-е видання перероблене та доповнене – К.: КНТ, 2016 – 396 с.

12. Чуйко В.Л. Рефлексія основоположень методологій філософії науки: монографія. Київ, 2000.
13. Шинкарук В.Д., Салата Г.В., Данилова Т.В. Міф як феномен культури. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2018. № 4. С. 17-22.
14. Філософія науки: підручник / І.С. Добронравова, Л.І. Сидоренко, В.Л. Чуйко та ін. Київ: Київський ун-т, 2018.
15. Маркузе Г. Одновимірна людина. Дослідження ідеології розвинутого індустріального суспільства (глави з книги) // Сучасна зарубіжна соціальна філософія: Хрестоматія. – Київ, 1996. С. 87-134.
16. Онтологія і метафізика: Підручник. Т.3 / Б. Мондін ; Пер.з італ. Б. Завідняка. — Жовква: Місіонер, 2010.
17. Основи філософії: Навч. посібник / П.І.Гнатенко, В.Б.Окороков, В.І.Пронякін, О.О. Осетрова. – К.: Вища освіта, 2009. – 335 с. – С. 125-180.
18. Предмет і проблематика філософії: Навч. пос./За заг. ред. М.А. Скринника і З.Е. Скринник/. – Львів: ЛБІ НБУ, 2001.
19. Філософські проблеми сучасно наукового пізнання: підручник для студентів-магістрів усіх спеціальностей і форм навчання. / Я.В. Тарароєв; О.О. Дольська; Т.М. Дишкант та ін. – Харків: Видавець Іванченко І. С., 2023. 550 с
20. Семенюк Е.П. Мельник В.П. Філософія сучасної науки і техніки. – Львів: Світ, 2006. – 152с
21. Сучасний науковий дискурс: оновлення методологічної культури. К. : Кондор, 2000.
22. Тарароєв Я.В. Шапченко Т.В. Онтологія струн: від Всесвіту до музики // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна Серія: Теорія культури та філософія науки. – 2011. – № 980. – С. 120 - 127.
23. Бірта Г. О. Методологія і організація наукових досліджень: навч. посіб. / Г.О. Бірта, Ю.Г. Бургу. – К.: «Центр учбової літератури», 2014.
24. Філософія: терміни і поняття: Навч. енциклопедичний словник / Під редакцією В.Л. Петрушенка. – Львів, 2020.
25. Філософія: предмет, історія, проблеми. Текст лекцій (під ред. Карася А.Ф., Скринника М.А., Пашука А.І.). – Львів, 1994. – Ч. 1.
26. Годзь Н.Б. Вступ до екологічної футурології. Монографія // Н.Б. Годзь. – Харків: Видавець Олександр Савчук, 2017. – 572 с.

Конспект лекцій

З конспектом лекцій можна ознайомитися за посиланням:

<https://iiii.sharepoint.com/:b:/s/Profs.philosophy/EU8rO6dnkuhBiolHDvZkHnEBfEnnFsEY63LTCfhTLL986w?e=8AmnBp>

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ САМОСТІЙНУ РОБОТУ АСПІРАНТІВ

Самостійна робота займає провідне місце у системі сучасної вищої освіти. З усіх видів навчальної діяльності самостійна робота значною мірою забезпечує формування самостійності як провідної риси особистості аспіранта.

Самостійна робота завершує завдання усіх інших видів навчальної діяльності. Адже знання, що не стали об'єктом власної діяльності, не можуть вважатися дійсним надбанням людини. Тому самостійна робота має навчальне, особисте та суспільне значення. Самостійна робота по кожній темі також включає: опрацювання та аналіз лекційного матеріалу та підготовка до практичних занять.

Виконання самостійної роботи передбачає:

1. Опрацювання навчальної літератури за допомогою бібліотеки університету, мережі Інтернет.
2. Вивчення навчального матеріалу, який дається для самостійної роботи.
3. Засвоєння знань, видів та способів діяльності в конкретній предметній галузі.
4. Самоперевірка засвоєних знань.

Теми для самостійного вивчення

- Історичні типи світогляду, їх особливості.
- Філософія як тип світогляду.
- Форми буття с точки зору сучасної науки.
- Субстанційна та реляційна концепції простору та часу.
- Штучний інтелект та свідомість.
- Основні філософські концепції розвитку.
- Загальні теоретичні положення глобального еволюціонізму.
- Сучасні концепції істини.
- Наука як соціокультурне явище.
- Дисертація як вид наукового дослідження.
- Концепції постіндустріального та інформаційного суспільства.
- Глобальні проблеми людства та їх комплексний характер.
- Сенс людського буття, проблема свободи і самотності.

Література для самопідготовки

1. Бичко А.К., Бичко І.В., Табачковський В.Г., Ярошовець В.І. Філософія. – К.: ЦУЛ, 2010. – 648 с.
2. Пілюшенко В.Л., Шкрабак І.В., Славенко Е. І. Наукове дослідження: організація, методологія, інформаційне забезпечення: Навчальний посібник. – К.: Лібра, 2004.

3. Dusek V. *Philosophy of Technology: An Introduction*, Wiley-Blackwell, 2006.
4. Владленова І.В. Філософські проблеми фізики у світлі розвитку нанотехнологій: навч.-метод. посіб. Х.: НТУ «ХПІ», 2010.
5. Габермас Ю. Філософський дискурс сучасності. – К., 1998.
6. Горкгаймер М. Критика інструментального розуму. К. : ППС, 2002, 2006. 282 с.
7. Гринів О. Історія філософії. Курс лекцій для аспірантів. – Львів, 2015. – 559 с.
8. Дахній А. Нариси історії західної філософії XIX-XX ст.: навч. посібник / Андрій Дахній. - Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. - 488 с.
9. Дольська О.О. Філософія сучасного суспільства. – НТУ «ХПІ», 2011.
10. Дольська О. О., Годзь Н.Б., Городиська О.М., Дишкант Т.М., Тагліна Ю.С. Багатовимірність людини та культури у сучасних філософських ландшафтах. Монографія. – Харків: 2021.
11. Історія філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології. Навчальний посібник зі словником. – 4-е видання перероблене та доповнене – К.: КНТ, 2016 – 396 с.
12. Чуйко В.Л. Рефлексія основоположень методологій філософії науки: монографія. Київ, 2000.
13. Шинкарук В.Д., Салата Г.В., Данилова Т.В. Міф як феномен культури. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2018. № 4. С. 17-22.
14. Філософія науки: підручник / І.С. Добронравова, Л.І. Сидоренко, В.Л. Чуйко та ін. Київ: Київський ун-т, 2018.
15. Маркузе Г. Одновимірна людина. Дослідження ідеології розвинутого індустріального суспільства (глави з книги) // Сучасна зарубіжна соціальна філософія: Хрестоматія. – Київ, 1996. С. 87-134.
16. Онтологія і метафізика: Підручник. Т.3 / Б. Мондін ; Пер.з італ. Б. Завідняка. — Жовква: Місіонер, 2010.
17. Основи філософії: Навч. посібник / П.І.Гнатенко, В.Б.Окороков, В.І.Пронякін, О.О. Осетрова. – К.: Вища освіта, 2009. – 335 с. – С. 125-180.
18. Предмет і проблематика філософії: Навч. пос./За заг. ред. М.А. Скринника і З.Е. Скринник/. – Львів: ЛБІ НБУ, 2001.
19. Філософські проблеми сучасно наукового пізнання: підручник для студентів-магістрів усіх спеціальностей і форм навчання. / Я.В. Тарароєв; О.О. Дольська; Т.М. Дишкант та ін. – Харків: Видавець Іванченко І. С., 2023. 550 с
20. Семенюк Е.П. Мельник В.П. Філософія сучасної науки і техніки. – Львів: Світ, 2006. – 152с
21. Сучасний науковий дискурс: оновлення методологічної культури. К. : Кондор, 2000.
22. Тарароєв Я.В. Шапченко Т.В. Онтологія струн: від Всесвіту до музики // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна Серія: Теорія культури та філософія науки. – 2011. – № 980. – С. 120 - 127.
23. Бірта Г. О. Методологія і організація наукових досліджень: навч. посіб. / Г.О. Бірта, Ю.Г. Бургу. – К.: «Центр учбової літератури», 2014.

24. Філософія: терміни і поняття: Навч. енциклопедичний словник / Під редакцією В.Л. Петрушенка. – Львів, 2020.
25. Філософія: предмет, історія, проблеми. Текст лекцій (під ред. Карася А.Ф., Скринника М.А., Пашука А.І.). – Львів, 1994. – Ч. 1.
26. Годзь Н.Б. Вступ до екологічної футурології. Монографія // Н.Б. Годзь. – Харків: Видавець Олександр Савчук, 2017. – 572 с.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ/НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО ПРОВЕДЕННЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

План семінарів

Тема 1. Семінар 1. Світогляд як основа індивідуального та соціального життя людини.

1. Поняття світогляду, його структура.
2. Історичні типи, їх особливості. Співвідношення філософського, наукового та релігійного типів світогляду.
3. Філософія як системне уявлення про світ та базова раціональна форма світорозуміння.
4. Функції філософії. Місце і роль філософії в житті людини та суспільства.
5. Місце та роль філософії у системі наукового знання.

Тема 2. Семінар 2. Онтологічні аспекти сучасного наукового знання.

1. Повсякденні та культурні витoki проблеми буття.
2. Проблема буття у міфології та релігії. Філософський зміст проблеми буття.
3. Форми буття с точки зору сучасної науки.
4. Формування філософського поняття матерії.
5. Сучасні уявлення про структурну організацію матерії.
6. Рух – спосіб існування матерії.
7. Простір та час – форми буття матерії.
8. Субстанційна та реляційна концепції простору та часу.

Тема 3. Семінар 3. Проблема свідомості у філософії та науці.

1. Свідомість як вищий рівень духовної активності людини, ідеальне відтворення дійсності.
2. Розвиток уяви про свідомість в класичній філософії. Сучасна філософія та наука про свідомість.
4. Сучасна наука про генезу свідомості. Мова та свідомість.
5. Структура свідомості. Права та ліва півкулі та їх функціональні особливості.
6. Сучасна просторово-часова концепція свідомості.
7. Свідоме та безсвідоме.

Тема 4. Семінар 4-5. Теорії розвитку та формування інструментарію філософсько-наукового мислення.

1. Розвиток як філософська проблема, її формування. Основні філософські концепції розвитку.
2. Діалектика, її особливості та історичні форми. Структура діалектики: принципи, категорії та закони. Функції діалектики та її методологічне значення.

3. Форми детермінізму в сучасній науці.

4. Синергетична парадигма розвитку. Джерела та генеза її становлення. Основні поняття, світоглядні та методологічні принципи (принцип імовірного детермінізму, визнання універсальності та узгодженості процесів у природі, визнання універсального характеру еволюції та адаптації як закономірної поведінки складної системи, що самоорганізується, будь-якої природи).

5. Глобальний еволюціонізм, наукові принципи та філософські основи. Поняття «еволюція» та «розвиток», їх визначення. Загальні теоретичні положення глобального еволюціонізму

Тема 5. Семінар 6. Гносеологічні та епістемологічні проблеми сучасної науки.

1. Сутність пізнання. Об'єкт, предмет та мета пізнання.

2. Чуттєва ступінь пізнання та її форми та її значення для науки.

3. Логічна ступінь пізнання та її форми та її значення для науки.

4. Поняття істини. Діалектика абсолютної та відносної істини. Критерії істини.

5. Концепції істини.

6. Практика, її місце та роль у пізнанні. Наука та техніка як практична діяльність.

Тема 6. Семінар 7. Наука у філософському ракурсі.

1. Донаукові типи пізнання. Особливості міфологічної свідомості. Зачатки наукових знань в історії культури. Ненаукове, квазінаукове знання. Проблема демаркації.

3. Виникнення науки і основні стадії її історичної еволюції. Динаміка та розвиток науки.

4. Наука як соціальний інститут. Наука у філософському ракурсі (філософія науки). Наука як соціокультурне явище.

5. Особливості сучасного етапу розвитку науки (сучасні процеси диференціації та інтеграції наук; технізація).

Тема 6. Семінар 8. Методологія наукового дослідження.

1. Філософські основи методології наукового дослідження (сутність повсякденного та наукового пізнання; поняття про метод та методологію наукового дослідження).

2. Логіка процесу наукового дослідження (наукові факти; поняття наукової проблеми, її постановка та формулювання; зміст наукової ідеї, концепції та гіпотези; сутність теорії).

3. Науково-дослідна робота та створення нової техніки і технологій. Фундаментальні та прикладні дослідження.

4. Види наукових досліджень. Дисертація як вид наукового дослідження.

5. Методологія дисертаційного дослідження.

Тема 7. Семінар 9. Філософська рефлексія суспільства.

1. Предмет соціальної філософії: «соціальне» та «соціальна реальність».
2. Суспільство як об'єкт філософського аналізу: філософські підходи до дослідження суспільства, принципи та методологія його вивчення
3. Формаційний і цивілізаційний підходи дослідження суспільства. Порівняльний аналіз.
4. Концепції постіндустріального та інформаційного суспільства.
5. Механізми удосконалення матеріально-економічної сфери.
6. Соціальна сфера: трансформація вчення К. Маркса про класи в сучасних філософських дослідженнях. Особливості соціальної і культурної диференціації в інформаційному суспільстві.
7. Політична сфера суспільства: сутність, структура, функції. Громадянське і політичне суспільство.

Тема 7. Семінар 10. Техніко-технологічні основи становлення інформаційного суспільства.

1. Філософія про розуміння техніки: синтез навичок духовного та виробничого характеру.
2. Техніка як атрибут людського життя. Техніцистсько-раціональне пояснення техніки. Антитехніцизм. Сучасний погляд філософії на техніку.
3. Техніко-технологічний детермінізм в сучасних інформаційних концепціях розвитку суспільства та в футурологічних дослідженнях.
4. Глобалізація. Основні виміри глобалізації. Глобальні проблеми людства та їх комплексний характер.
5. Глобальні кризи та пошуки нових цінностей техногенної цивілізації. Синтез цінностей західного та східного зразка.

Тема 8. Семінар 11. Антропологічні засади науки та техніки.

1. Проблема людини в історії філософії. Нове розуміння буття людини європейському ірраціоналізмі, екзистенціалізмі та у філософії марксизму.
2. Філософська антропологія XX-XXI століття; структурна антропологія; розуміння людини у постструктуралізмі та постмодерні.
3. Проблема походження людини. Теорія антропосоціогенезу; питання про співвідношення біологічного та соціального в людині.
4. Людина, індивід, індивідуальність, особистість; проблема соціалізації. Свобода та відповідальність як атрибутивні характеристики людини.
5. Усвідомлення скінченності людського буття. Сенс життя як інтегральна характеристика людського буття. Людина у сучасному світі. Проблема трансгуманізму.

Рекомендована література

1. Бичко А.К., Бичко І.В., Табачковський В.Г., Ярошовець В.І. Філософія. – К.: ЦУЛ, 2010. – 648 с.
2. Пілюшенко В.Л., Шкрабак І.В., Славенко Е. І. Наукове дослідження: організація, методологія, інформаційне забезпечення: Навчальний посібник. – К.: Лібра, 2004.
3. Dusek V. Philosophy of Technology: An Introduction, Wiley-Blackwell, 2006.
4. Владленова І.В. Філософські проблеми фізики у світлі розвитку нанотехнологій: навч.-метод. посіб. Х.: НТУ «ХПІ», 2010.
5. Габермас Ю. Філософський дискурс сучасності. – К., 1998.
6. Горкгаймер М. Критика інструментального розуму. К. : ППС, 2002, 2006. 282 с.
7. Гринів О. Історія філософії. Курс лекцій для аспірантів. – Львів, 2015. – 559 с.
8. Дахній А. Нариси історії західної філософії ХІХ-ХХ ст.: навч. посібник / Андрій Дахній. - Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. - 488 с.
9. Дольська О.О. Філософія сучасного суспільства. – НТУ «ХПІ», 2011.
10. Дольська О. О., Годзь Н.Б., Городиська О.М., Дишкант Т.М., Тагліна Ю.С. Багатовимірність людини та культури у сучасних філософських ландшафтах. Монографія. – Харків: 2021.
11. Історія філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології. Навчальний посібник зі словником. – 4-е видання перероблене та доповнене – К.: КНТ, 2016 – 396 с.
12. Чуйко В.Л. Рефлексія основоположень методологій філософії науки: монографія. Київ, 2000.
13. Шинкарук В.Д., Салата Г.В., Данилова Т.В. Міф як феномен культури. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2018. № 4. С. 17-22.
14. Філософія науки: підручник / І.С. Добронравова, Л.І. Сидоренко, В.Л. Чуйко та ін. Київ: Київський ун-т, 2018.
15. Маркузе Г. Одновимірна людина. Дослідження ідеології розвинутого індустріального суспільства (глави з книги) // Сучасна зарубіжна соціальна філософія: Хрестоматія. – Київ, 1996. С. 87-134.
16. Онтологія і метафізика: Підручник. Т.3 / Б. Мондін ; Пер.з італ. Б. Завідняка. — Жовква: Місіонер, 2010.
17. Основи філософії: Навч. посібник / П.І.Гнатенко, В.Б.Окороков, В.І.Пронякін, О.О. Осетрова. – К.: Вища освіта, 2009. – 335 с. – С. 125-180.
18. Предмет і проблематика філософії: Навч. пос./За заг. ред. М.А. Скринника і З.Е. Скринник/. – Львів: ЛБІ НБУ, 2001.
19. Філософські проблеми сучасно наукового пізнання: підручник для студентів-магістрів усіх спеціальностей і форм навчання. / Я.В. Тарароєв; О.О. Дольська; Т.М. Дишкант та ін. – Харків: Видавець Іванченко І. С., 2023. 550 с
20. Семенюк Е.П. Мельник В.П. Філософія сучасної науки і техніки. – Львів: Світ, 2006. – 152с

21. Сучасний науковий дискурс: оновлення методологічної культури. К. : Кондор, 2000.
22. Тарароєв Я.В. Шапченко Т.В. Онтологія струн: від Всесвіту до музики // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна Серія: Теорія культури та філософія науки. – 2011. – № 980. – С. 120 - 127.
23. Бірта Г. О. Методологія і організація наукових досліджень: навч. посіб. / Г.О. Бірта, Ю.Г. Бургу. – К.: «Центр учбової літератури», 2014.
24. Філософія: терміни і поняття: Навч. енциклопедичний словник / Під редакцією В.Л. Петрушенка. – Львів, 2020.
25. Філософія: предмет, історія, проблеми. Текст лекцій (під ред. Карася А.Ф., Скринника М.А., Пашука А.І.). – Львів, 1994. – Ч. 1.
26. Годзь Н.Б. Вступ до екологічної футурології. Монографія // Н.Б. Годзь. – Харків: Видавець Олександр Савчук, 2017. – 572 с.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ/НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗАВДАННЯ

Курс передбачає виконання індивідуальних робіт: стаття, реферат, есе, участь у конференціях та спеціалізованих семінарах (із написанням тез), робота з оригінальними роботами з філософії тощо. Ці роботи є письмовими і складаються відповідно до вимог.

Вимоги до реферату

Реферат включає: титульний лист, вступ, основну частину, висновок, список літератури.

Предмет, тема, мета роботи повинні бути узгоджені.

Предмет дослідження – це те, що знаходиться в межах об'єкта (предмет визначає тему дослідження).

Мета дослідження визначає те, до чого прагне здобувач у своїх наукових дослідженнях, тобто кінцевий результат роботи (мета повинна корелювати з висновками, отриманими в рефераті).

Структура роботи, назви розділів повинні відображати загальну тему реферату. Зміст реферату обмежується 2-3 главами, які обов'язково поділяються на параграфи чи підрозділи. Назви розділів повинні відображати філософську тематику проблеми.

Метод або методологію проведення роботи доцільно описувати в тому випадку, якщо вони відрізняються новизною або представляють інтерес з точки зору даної роботи. Широко відомі методи тільки називаються.

Результати роботи, які висвітлюються у висновках, описуються точно і інформативно. Наводяться основні теоретичні та експериментальні результати, фактичні дані, виявлені взаємозв'язки і закономірності. При цьому віддається перевага новим результатами і даними, які, на думку автора реферату, мають практичне значення.

Висновки можуть супроводжуватися рекомендаціями, оцінками, пропозиціями, гіпотезами, описаними у вихідному документі.

Особливості тексту реферату

Текст реферату повинен відрізнятися лаконічністю, чіткістю, переконливістю формулювань, відсутністю другорядної інформації.

У тексті реферату слід вживати синтаксичні конструкції, властиві мові наукових і технічних документів, уникати складних граматичних конструкцій, малопоширених термінів в тексті.

Власні імена (прізвища, найменування організацій, виробів і ін.) наводяться мовою першоджерела. Допускається транскрипція (транслітерація) власних імен

або переклад їх на мову реферату з додаванням у дужках при першому згадуванні власного імені в оригінальному написанні.

Таблиці, креслення, малюнки, схеми, діаграми включаються тільки у разі необхідності, якщо вони розкривають основний зміст документа і дозволяють скоротити обсяг реферату.

Обсяг тексту реферату визначається змістом документа (кількістю відомостей, їх науковою цінністю та/або практичним значенням), а також доступністю і мовою реферованого документа (приблизно 20 сторінок друкованого тексту).

Бібліографічна інформація оформлюється згідно з вимогами ВАК України.

Загальні кафедральні вимоги до рефератів

Тематика рефератів і план мають бути узгоджені з викладачем до початку роботи над рефератом.

Не рекомендується:

Вказувати навчальні посібники у списку літератури.

Брати для дослідження занадто широкі теми (вузька тема опрацьовується більш глибоко і детально.).

Використовувати застарілий фактичний матеріал.

Рекомендується:

Звернути увагу на формулювання проблемної ситуації, яка є важливою частиною введення. Будь-яке наукове дослідження проводиться для того, щоб подолати труднощі в процесі пізнання нових явищ, пояснити раніше невідомі факти або виявити неповноту старих способів пояснення відомих фактів.

Сформулювати мету дослідження коротко, одним реченням, а потім деталізувати в задачах.

Прописати у введенні чому вибрана дана тема, яким чином вона пов'язана з сучасністю.

Звернути увагу на достатню кількість виносков в рефераті.

Тему роботи вибрати у відповідності зі спеціальністю аспіранта на підставі двох факторів: відповідністю предмета вивчення та інтересом автора.

Бажано розкрити одну із філософських проблем науки або філософські основи якоїсь конкретної соціально-гуманітарної проблеми.

Вказувати тільки ті джерела в списку літератури, які були використані в основній частині реферату (не менше десяти).

Оцінювання виконання реферату

Виконання реферату буде оцінюватися за критеріями: обґрунтованості, аргументованості, правильності, самостійності виконання.

Тематика рефератів для аспірантів

1. Світогляд та філософія – порівняльний аналіз.
2. Структура та типологія світогляду. Роль світогляду в житті людини.
3. Особливості історичного зародження філософії. Філософія та міфологія.
4. Функції філософії.
5. Категорія буття в історико-філософській думці.
6. Діалектика основних форм буття.
7. Проблема буття в екзистенціалізмі.
8. Значення проблеми буття для філософії.
9. Еволюція поняття «матерія» в філософії та науці.
10. Філософія про єдність руху, матерії, простору та часу.
11. Відображення як загальна властивість матерії. Форми відображення.
12. Відображення та інформація.
13. Визначна роль соціальності у виникненні свідомості.
14. Проблема ідеального у філософії. Ідеальність свідомості.
15. Свідомість та мова.
16. Співвідношення біологічного та соціального у виникненні свідомості.
17. Проблема «діалогу» людини та комп'ютерних систем.
18. К. Маркс та З. Фрейд про безсвідоме та свідомість: порівняльний аналіз.
19. Діалектика як теорія розвитку.
20. Діалектика кількісних та якісних змін.
21. Діалектичне протиріччя як джерело розвитку.
22. Особливості закону заперечення заперечення.
23. Метафізика – альтернатива діалектики як теорії розвитку.
24. Категорії діалектики як універсальні форми мислення.
25. Пізнання як вид духовної діяльності та феномен культури.
26. Проблема критерію істини у філософії та науці.
27. Діалектика істини та помилки у сучасній філософії.
28. Головні напрямки розробки гносеологічних проблем у сучасній західній філософії.
29. Співвідношення раціонального та ірраціонального, дискурсивного та інтуїтивного у процесі пізнання.
30. Структура, форми та функції практики у процесі пізнання.
31. Практика як специфічний людський спосіб освоєння світу.
32. Основні принципи сучасної наукової гносеології.
33. Загальні та специфічні методи пізнання у природничих, технічних та суспільних науках.
34. Філософський аналіз проблеми істини.
35. Наукове пізнання як вид духовної діяльності, теоретичний спосіб відображення світу.
36. Структура наукової теорії та її основні функції.

37. Класифікація наукових методів та рівні методології.
38. Основні методи теоретичного рівня пізнання.
39. Наука та глобальні проблеми сучасності.
40. Диференціація та інтеграція як закономірності розвитку науки.
41. Основні проблеми сучасної філософії та методології науки.
42. Наукове передбачення соціальних процесів.
43. Наука та техніка, їх функції та місце у суспільному розвитку.
44. Аналіз закордонної філософії техніки.
45. Технічні науки як специфічна система знань.
46. Проблема гуманізму у взаємовідносинах людини та техніки.
47. Ідеї комізму у світовій та вітчизняній філософській думці.
48. Сутність та основні напрямки сучасного етапу науково-технічної революції.
49. Основні соціальні наслідки науково-технічної революції.
50. Науково-технічний прогрес, науково-технологічна (інформаційна) революція та сучасний суспільний розвиток.
51. Людина в інформаційному суспільстві.
52. Наукова картини світу та її світоглядна сутність.
53. Соціальне прогнозування: сутність, методи та функції.
54. Творчість та світогляд.
55. Технічна творчість та її основні форми.
56. Проблема скінченного та безкінченного у спеціальних науках та філософії.
57. Фізичне знання та закони діалектики.
58. Системний підхід у пізнанні дійсності.
59. Соціально-філософські проблеми розвитку енергетики.
60. Філософія та інформатика.
61. Природничо-науковий матеріалізм Д.І. Менделєєва.
62. Діалектика та періодичний закон Д.І. Менделєєва.
63. Футурологія, її можливості та межі.
64. Психоаналіз та проблема людини.
65. Проблема людини в екзистенціалізмі.
66. Особистість та суспільство. Роль особистості в історії.
67. Діалектика свободи та відповідальності особистості на сучасному етапі світової цивілізації.
68. Закони розвитку суспільства та свідомо діяльність людей.
69. Теорія суспільно-економічних формацій та реалії сучасного історичного процесу.
70. Діалектика продуктивних сил та виробничих відносин.
71. Прогрес, регрес та історична дійсність.
72. Політична система як об'єкт соціально-філософського аналізу.
73. Діалектика форм суспільної свідомості.
74. Суспільство як система: основні елементи суспільного життя.
75. Філософські проблеми взаємовідносин людини та машини.

76. Мозок та машина. Віртуальна реальність.
77. Комп'ютерний експеримент як метод наукового пізнання.
78. Логіко-методологічні аспекти технічного знання.
79. Моральні аспекти наукового знання.
80. Естетичний потенціал природничих наук.

Рекомендована література

1. Бичко А.К., Бичко І.В., Табачковський В.Г., Ярошовець В.І. Філософія. – К.: ЦУЛ, 2010. – 648 с.
2. Пілюшенко В.Л., Шкрабак І.В., Славенко Е. І. Наукове дослідження: організація, методологія, інформаційне забезпечення: Навчальний посібник. – К.: Лібра, 2004.
3. Dusek V. Philosophy of Technology: An Introduction, Wiley-Blackwell, 2006.
4. Владленова І.В. Філософські проблеми фізики у світлі розвитку нанотехнологій: навч.-метод. посіб. Х.: НТУ «ХП», 2010.
5. Габермас Ю. Філософський дискурс сучасності. – К., 1998.
6. Горкгаймер М. Критика інструментального розуму. К. : ППС, 2002, 2006. 282 с.
7. Гринів О. Історія філософії. Курс лекцій для аспірантів. – Львів, 2015. – 559 с.
8. Дахній А. Нариси історії західної філософії XIX-XX ст.: навч. посібник / Андрій Дахній. - Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. - 488 с.
9. Дольська О.О. Філософія сучасного суспільства. – НТУ «ХП», 2011.
10. Дольська О. О., Годзь Н.Б., Городиська О.М., Дишкант Т.М., Тагліна Ю.С. Багатовимірність людини та культури у сучасних філософських ландшафтах. Монографія. – Харків: 2021.
11. Історія філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології. Навчальний посібник зі словником. – 4-е видання перероблене та доповнене – К.: КНТ, 2016 – 396 с.
12. Чуйко В.Л. Рефлексія основоположень методологій філософії науки: монографія. Київ, 2000.
13. Шинкарук В.Д., Салата Г.В., Данилова Т.В. Міф як феномен культури. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2018. № 4. С. 17-22.
14. Філософія науки: підручник / І.С. Добронравова, Л.І. Сидоренко, В.Л. Чуйко та ін. Київ: Київський ун-т, 2018.
15. Маркузе Г. Одновимірна людина. Дослідження ідеології розвинутого індустріального суспільства (глави з книги) // Сучасна зарубіжна соціальна філософія: Хрестоматія. – Київ, 1996. С. 87-134.
16. Онтологія і метафізика: Підручник. Т.3 / Б. Мондін ; Пер.з італ. Б. Завідняка. — Жовква: Місіонер, 2010.
17. Основи філософії: Навч. посібник / П.І.Гнатенко, В.Б.Окороков, В.І.Пронякін, О.О. Осетрова. – К.: Вища освіта, 2009. – 335 с. – С. 125-180.
18. Предмет і проблематика філософії: Навч. пос./За заг. ред. М.А. Скринника і З.Е. Скринник/. – Львів: ЛБІ НБУ, 2001.

19. Філософські проблеми сучасно наукового пізнання: підручник для студентів-магістрів усіх спеціальностей і форм навчання. / Я.В. Тарароєв; О.О. Дольська; Т.М. Дишкант та ін. – Харків: Видавець Іванченко І. С., 2023. 550 с
20. Семенюк Е.П. Мельник В.П. Філософія сучасної науки і техніки. – Львів: Світ, 2006. – 152с
21. Сучасний науковий дискурс: оновлення методологічної культури. К. : Кондор, 2000.
22. Тарароєв Я.В. Шапченко Т.В. Онтологія струн: від Всесвіту до музики // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна Серія: Теорія культури та філософія науки. – 2011. – № 980. – С. 120 - 127.
23. Бірта Г. О. Методологія і організація наукових досліджень: навч. посіб. / Г.О. Бірта, Ю.Г. Бургу. – К.: «Центр учбової літератури», 2014.
24. Філософія: терміни і поняття: Навч. енциклопедичний словник / Під редакцією В.Л. Петрушенка. – Львів, 2020.
25. Філософія: предмет, історія, проблеми. Текст лекцій (під ред. Карася А.Ф., Скринника М.А., Пашука А.І.). – Львів, 1994. – Ч. 1.
26. Годзь Н.Б. Вступ до екологічної футурології. Монографія // Н.Б. Годзь. – Харків: Видавець Олександр Савчук, 2017. – 572 с.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ПОТОЧНОГО, ПРОМІЖНОГО Й ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Організація процедури оцінювання

100% підсумкової оцінки складаються з результатів оцінювання у вигляді екзамену (40%) та поточного оцінювання (60%).

Поточне оцінювання: участь у дискусіях на практичних заняттях, усні відповіді з проблемних питань, виконання індивідуального завдання (по 20%).

Підсумкова оцінка по дисципліні вираховується як сума балів поточного та підсумкового контролю.

Підсумковий контроль проводиться у формі екзамену, який передбачає усну відповідь по екзаменаційному білету. Екзаменаційний білет включає два теоретичні питання. Вибір номеру екзаменаційного білету здійснюється випадковим чином. Після отримання білету аспіранти мають можливість підготуватись до відповіді протягом 20 хвилин. Після вислуховування всіх відповідей аспірантів оголошуються оцінки за екзамен та підсумкова оцінка по дисципліні. Підсумкова оцінка вносяться у Відомість обліку успішності. Відомість передається в аспірантуру у день проведення екзамену.

Зразок екзаменаційного білету

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

Кафедра: *філософії*

Спеціальність 053 – «Психологія»

Освітня програма Психологія

Навчальна дисципліна Світоглядні та соціокультурні основи науково-технічної діяльності

Семестр I

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 1

1. Поняття світогляду, його структура. Охарактеризуйте інструментарій дослідження професіоналізму.
2. Динаміка та розвиток науки.

Здобувач, який не погоджується з оцінкою, отриманою під час підсумкового контролю, має право звернутися до апеляційної комісії у день оголошення результатів оцінювання. Апеляція має бути розглянута на засіданні апеляційної комісії не пізніше наступного дня після її подання. Здобувач, який подав апеляцію,

має право бути присутнім при розгляді своєї заяви. Докладно процес апеляції описаний у Положенні про організацію освітнього процесу в Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут» (https://blogs.kpi.kharkov.ua/v2/nv/wp-content/uploads/sites/43/2024/01/Polozhennya_pro_organizatsiyu_osvitnogo_protseesu_29_11_2023.pdf).

Екзаменаційні питання для складання іспиту

1. Поняття світогляду, його структура.
2. Основні історичні типи світогляду. Світогляд і філософія.
3. Поняття філософії, її предмет та метод.
4. Структура і функції філософії.
5. Місце та роль філософії у суспільстві.
6. Онтологія. Основні категорії онтології. Онтологічний монізм та плюралізм.
7. Становлення філософської категорії «матерія». Сучасна наука про матерію.
8. Простір та час як поняття філософії.
9. Субстанціальна та реляційна концепції простору та часу.
10. Світоглядне значення теорії відносності Ейнштейна.
11. Світоглядне значення сучасних наукових концепцій космології, астрофізики про Всесвіт (Хоккінг, Грін, Дойч, Каку, Гус, Лінде та ін).
12. Свідомість як вищий рівень духовної активності людини, ідеальне відтворення дійсності.
13. Розвиток уяви про свідомість в класичній філософії.
14. Сучасні філософія та наука про свідомість.
15. Структура свідомості. Права та ліва півкулі та їх морфологічно-функціональні особливості.
16. Проблема штучного інтелекту та свідомість.
17. Розвиток як філософська проблема, її формування. Основні філософські концепції розвитку.
18. Діалектика, її особливості та історичні форми.
19. Структура діалектики: принципи, категорії та закони.
20. Функції діалектики та її методологічне значення.
21. Синергетична парадигма розвитку. Основні світоглядні та методологічні принципи (принцип імовірнісного детермінізму, визнання універсальності та узгодженості процесів у природі, визнання універсального характеру еволюції та адаптації як закономірної поведінки складної системи, що самоорганізується, будь-якої природи).
22. Глобальний еволюціонізм. Поняття «еволюція» та «розвиток», їх визначення. Загальні світоглядно-теоретичні положення глобального еволюціонізму.
23. Філософсько-гносеологічне відношення до світу та його специфіка. Основні теоретико-пізнавальні стратегії.

24. Сучасна гносеологічна ситуація. Класична і неklasична епістемологія.
25. Суб'єкт та об'єкт пізнання. Предмет та мета пізнання.
26. Чуттєве та раціональне в пізнанні. Ступені пізнання.
27. Істина в теорії пізнання, її аспекти (онтологічний, логіко-семантичний, ціннісно-емоційний).
28. Співвідношення абсолютної та відносної істини в пізнанні.
29. Критерії істини.
30. Динаміка та розвиток науки.
31. Донаукові типи пізнання. Особливості міфологічної свідомості. Зачатки наукових знань в історії культури.
32. Ненаукове, квазінаукове знання. Проблема демаркації.
33. Виникнення науки і основні стадії її історичної еволюції. Наука як соціальний інститут.
34. Наука у філософському ракурсі (філософія науки).
35. Взаємозв'язок науки і техніки. Феномен науково-технічного прогресу.
36. Диференціація наукового знання. Особливості пізнання у соціально-гуманітарній сфері.
37. Особливості сучасного етапу розвитку науки (сучасні процеси диференціації та інтеграції наук; технізація).
38. Філософські основи методології наукового дослідження (сутність повсякденного та наукового пізнання; поняття про метод та методологію наукового дослідження).
39. Логіка процесу наукового дослідження (наукові факти; поняття наукової проблеми, її постановка та формулювання; зміст наукової ідеї, концепції та гіпотези; сутність теорії).
40. Зміст рівнів наукового дослідження; методи збирання емпіричної інформації (спостереження, експеримент, порівняння та вимірювання).
41. Методи теоретичного узагальнення емпіричної інформації (загальнологічні методи; теоретичні методи; історичні та логічний методи).
42. Види наукових досліджень. Дисертація як вид наукового дослідження.
43. Основні передумови виникнення суспільства; проблема співвідношення матеріального та духовного начал у суспільстві.
44. Суспільство як об'єкт філософського аналізу: філософські підходи до дослідження суспільства, принципи та методологія його вивчення
45. Формаційний і цивілізаційний підходи дослідження суспільства. Порівняльний аналіз.
46. Концепції постіндустріального та інформаційного суспільства. Зв'язок постіндустріального та інформаційного із індустріальним суспільством.
47. Структура суспільства, загальна характеристика його основних складових.
48. Соціальна структура суспільства. Трансформація вчення К. Маркса про класи в сучасних філософських дослідженнях.
49. Політична система суспільства: сутність, структура, функції.

50. Громадянське і політичне суспільство: сутність і порівняльний аналіз.
51. Значення техніки і технологій в сучасних філософських дослідженнях суспільства.
52. Глобалізація. Основні виміри глобалізації.
53. Глобальні проблеми людства. Комплексний характер глобальних проблем.
54. Проблема походження людини. Теорія антропосоціогенезу; питання про співвідношення біологічного та соціального в людині.
55. Людина в філософії марксизму.
56. Нове розуміння буття людини в європейському ірраціоналізмі.
57. Людина, індивід, індивідуальність, особистість; проблема соціалізації.
58. Свобода та відповідальність як атрибутивні характеристики людини.
59. Усвідомлення скінченності людського буття. Сенс життя як інтегральна характеристика людського буття.
60. Людина у сучасному світі. Проблема трансгуманізму.

Матеріали для підготовки

Основна література

1. Бичко А.К., Бичко І.В., Табачковський В.Г., Ярошовець В.І. Філософія. – К.: ЦУЛ, 2010. – 648 с.
2. Пілюшенко В.Л., Шкрабак І.В., Славенко Е. І. Наукове дослідження: організація, методологія, інформаційне забезпечення: Навчальний посібник. – К.: Лібра, 2004.
3. Dusek V. Philosophy of Technology: An Introduction, Wiley-Blackwell, 2006.
4. Владленова І.В. Філософські проблеми фізики у світлі розвитку нанотехнологій: навч.-метод. посіб. Х.: НТУ «ХПІ», 2010.
5. Габермас Ю. Філософський дискурс сучасності. – К., 1998.
6. Горкгаймер М. Критика інструментального розуму. К. : ППС, 2002, 2006. 282 с.
7. Гринів О. Історія філософії. Курс лекцій для аспірантів. – Львів, 2015. – 559 с.
8. Дахній А. Нариси історії західної філософії ХІХ-ХХ ст.: навч. посібник / Андрій Дахній. - Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. - 488 с.
9. Дольська О.О. Філософія сучасного суспільства. – НТУ «ХПІ», 2011.
10. Дольська О. О., Годзь Н.Б., Городиська О.М., Дишкант Т.М., Тагліна Ю.С. Багатовимірність людини та культури у сучасних філософських ландшафтах. Монографія. – Харків: 2021.
11. Історія філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології. Навчальний посібник зі словником. – 4-е видання перероблене та доповнене – К.: КНТ, 2016 – 396 с.
12. Чуйко В.Л. Рефлексія основоположень методологій філософії науки: монографія. Київ, 2000.
13. Шинкарук В.Д., Салата Г.В., Данилова Т.В. Міф як феномен культури. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2018. № 4. С. 17-22.

14. Філософія науки: підручник / І.С. Добронравова, Л.І. Сидоренко, В.Л. Чуйко та ін. Київ: Київський ун-т, 2018.
15. Маркузе Г. Одновимірна людина. Дослідження ідеології розвинутого індустріального суспільства (глави з книги) // Сучасна зарубіжна соціальна філософія: Хрестоматія. – Київ, 1996. С. 87-134.
16. Онтологія і метафізика: Підручник. Т.3 / Б. Мондін ; Пер.з італ. Б. Завідняка. — Жовква: Місіонер, 2010.
17. Основи філософії: Навч. посібник / П.І.Гнатенко, В.Б.Окороков, В.І.Пронякін, О.О. Осетрова. – К.: Вища освіта, 2009. – 335 с. – С. 125-180.
18. Предмет і проблематика філософії: Навч. пос./За заг. ред. М.А. Скринника і З.Е. Скринник/. – Львів: ЛБІ НБУ, 2001.
19. Філософські проблеми сучасно наукового пізнання: підручник для студентів-магістрів усіх спеціальностей і форм навчання. / Я.В. Тарароєв; О.О. Дольська; Т.М. Дишкант та ін. – Харків: Видавець Іванченко І. С., 2023. 550 с
- 20.Семенюк Е.П. Мельник В.П. Філософія сучасної науки і техніки. – Львів: Світ, 2006. – 152с
21. Сучасний науковий дискурс: оновлення методологічної культури. К. : Кондор, 2000.
22. Тарароєв Я.В. Шапченко Т.В. Онтологія струн: від Всесвіту до музики // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна Серія: Теорія культури та філософія науки. – 2011. – № 980. – С. 120 - 127.
23. Бірта Г. О. Методологія і організація наукових досліджень: навч. посіб. / Г.О. Бірта, Ю.Г. Бургу. – К.: «Центр учбової літератури», 2014.
24. Філософія: терміни і поняття: Навч. енциклопедичний словник / Під редакцією В.Л. Петрушенка. – Львів, 2020.
25. Філософія: предмет, історія, проблеми. Текст лекцій (під ред. Карася А.Ф., Скринника М.А., Пашука А.І.). – Львів, 1994. – Ч. 1.
26. Годзь Н.Б. Вступ до екологічної футурології. Монографія // Н.Б. Годзь. – Харків: Видавець Олександр Савчук, 2017. – 572 с.

Додаткова література

1. Андрос Є.І. Специфіка та визначальні виміри сучасного філософсько-антропологічного знання. – К.: Стилос, 2015. – 380 с.
2. Silverman D. (Ed). Qualitative Research: Issues of Theory, Method and Practice, Third Edition. London, Thousand Oaks, New Delhi, Singapore: Sage Publications, 2011.
3. Валецька І. Історичні долі класичної метафізики в ХХ сторіччі //Філософська думка.–1998.–№2.
4. Найдьонов О.Г. Наслідки для соціально-гуманітарного пізнання та суспільної життєдіяльності світорозуміння класичної науки // Актуальні проблеми філософії та соціології. 2015. Вип. 3. С. 77-83.
5. Гринів О. Історія філософії. Курс лекцій для аспірантів. Львів, 2015. 559 с.
6. Етика науки: виклики сучасності: Монографія. Ніжин, 2014.

7. Searle J.R. The Rediscovery of the Mind (Representation and Mind). Bradford Books; Massachusetts Institute of Technology edition, 1992.
8. Карпець, Л. А. Інтеграція освіти і науки в інформаційному суспільстві. Практична філософія. 2013. № 4. Режим доступу: <https://sites.google.com/site/practicsophy>
9. Култаєва М. Д. Європейська теоретична соціологія XX – XXI століття: навч. посібник. – Х., 2008.
10. Penrose R., Shimony A., Cartwright N., Hawking S. The Large, the Small, and the Human Mind. Cambridge University Press, 1997.
11. Людина в цивілізації XXI стліття: проблема свободи. – К., 2005
12. Цехмістрова Г.С. Методологія наукових досліджень. Навчальний посібник. – К.: Видав. дім «Слово», 2008.
13. Озадовська, Л. В. Постлюдина як феномен сучасної науки і філософії. Практична філософія. – 2014. – № 4. – Режим доступу: <https://sites.google.com/site/practicsophy>
14. Ортега-і-Гасет Х. Бунт мас // Ортега-і-Гасет Х. «Вибрані твори». К., – 1994. – С. 15-139.
15. Сурмін Ю. Майстерня вченого: Підручник для науковця. – К.: Навч. метод центр освіти в Україні, 2006.
16. Поправко О.В. Антропологія : навчальний посібник / О.В. Поправко. – Мелітополь, 2016. – 285 с.
17. Webster F. Theories of the Information Society, 3d edition. London, New-York: Routledge, 2006. <https://cryptome.org/2013/01/aaronswartz/> Information-Society-Theories.pdf
18. Феноменологія і філософський метод. К.2000.
19. Ясперс К. Техніки мислення // Філософська думка. 2005. № 2. С. 95. –103.
20. Godz N.B. Conceptualization of the Problems of the ecological education in the research discourse of ecological futurology / N.B. Godz //– 跨文化研究2020年第5期 (Межкультурные исследования, Выпуск 5, 2020, 209 с.), С 37 – 48.

Інформаційні ресурси

<http://library.kpi.kharkov.ua/uk>

<https://repository.kpi.kharkov.ua/home>

<https://www.filosof.com.ua>

<https://nrat.ukrintei.ua/pro-naczionalnyj-repozytarij/>